

Sulev Valner, Merike Pitk

President Toomas Hendrik Ilves soovib hoiduda hüsteriast majanduskrahi teemal. Reis soojale maale või uue televiisori ost võiks aga jääda ootama kindlmaid aegu.

Veel mõni kuu tagasi väitsid kõik poliitikud, ka teie, et Eesti majandusel läheb hästi. Nüüd oleme saanud teada, et majanduskasv on väga äkiliselt pidurdunud ning riik teeb karme säästulaane. Kas võtate oma varasemad sõnad tagasi?

Olen jätkuvalt seisukohal, et katastroofi ei ole. Näiteks USA majandust on viimasel kümnendil tabanud mitmed tagasilöögid ning ka praegu prognoositakse majanduslangust ehk retsessiooni, mida defineeritakse kui negatiivset kasvu kaks kvartalit järjest. Aga nad ei räägi katastroofist.

Täpselt samuti ei pruugi keegi sõna "krahh" Jaapani, Prantsusmaa ja Itaalia kohta, kuigi sealsed kasvunäitajad on pikka aega olnud Eestiga võrreldes hulga tagasihoidlikumad. Krahh oli Soomes lama ajal, aga millegi seesuguse kordumist - pankade pankrotiline, tohutu tööpuudus jne - praegu Eestis ei eeldata.

Eestile pole mingit kasu ei hüsteriast "majanduskrahi" teemal ega ka populistlikest üleskutsetest riigile radikaalselt majanduse toimemehhanismidesse sekkuda. Aga täpselt samuti oleks rumal tegutseda ja mõelda edasi suure majanduskasvu aastatel omaseks saanud viisil.

Oma uusaastatervituses lähtusin tol ajal välja kuulutatud ametlikest prognoosidest. Et need olid

ekslikud, siis eksisin ka mina. Probleemid on mõnevõrra tõsisemad, kui toona arvati.

Siin on korraga kumuleerunud mitu halba uudist: Eesti majandus jõudis uude faasi, maailma laenuturgu tabasid üleilmsed probleemid ning nafta ja toiduainete hinnad kasvasid senitundmata tempos. Kõik see koos ongi põhjustanud olukorra, kus Eestil tuleb tõsiselt analüüsida - kuidas edasi?

Mida peame nüüd uues olukorras tegema? Meie ise, meie valitsus?

Minu arvates peaks Eesti valitsus jääma majanduspoliitika seniste põhialuste juurde ning samal ajal analüüsima võimalusi, kuidas kohandada meie majanduskeskkonda reguleerivaid seadusi tegelikkusega - kallineva tooraine ja tööjõuga, tööturu spetsiifiliste vajadustega.

Valitsus ei peaks protsesse nukralt ja passiivselt pealt vaatama, vaid lisama oma algatustega potentsiaalsetele ja olemasolevatele investoritele usku, et Eesti majanduskeskkond on jätkuvalt Euroopa üks atraktiivsemaid.

Kõik ideed, kuidas muuta ettevõtluskliimat soodsamaks, on teretulnud, muidugi eeldusel, et see ei tähenda vähemalt pikas perspektiivis riigi maksutulude kahanemist. Soosima peaks neid valdkondi ja ettevõtteid, kus kasvatatakse Eesti rahvusvahelist konkurentsivõimet, sest järgmine majandustõus tuleb, erinevalt lähiminevikust, enam välisturgude arvelt.

Ettevõtjatele soovitan rohkem inimestesse investeerida, ning eeldan, et riik soodustab senisest rohkem töötajate täiend- ja ümberõpet. Innovatiivse ja efektiivse ettevõtluse eelduseks on ju muu hulgas ka haritud töötajad.

Mida peaksime valitsuse endaga tegema, kui riigil ei lähe hästi - kas oleks aeg nad välja vahetada?

Valitsuse on ametisse palganud meie kõigi endi poolt veidi enam kui aasta tagasi valitud Riigikogu. Ainult tolsamal Riigikogul on õigus valitsus välja vahetada.

Minu meelest on valitsusel just nüüd, keerulisematel aegadel, võimalus õigustada valimistel saadud usaldust.

Kindlasti võiks valitsus ka järgmiste aastate eelarveid koostades lähtuda pigem kehvematest kui helgematest stsenaariumidest.

Kas Eestil oleks aeg vahetada senist lihtliberaalset majandusmudelit?

Ma ootan valitsuselt ja parlamendilt eelkõige stabiilset majandus- ja eelarvepoliitikat. Seda vajavad tõsised ettevõtjad ja investorid. Teiselt poolt näeksin valitsust kujundamas oma majandus- ja eelarvepoliitikat selliselt, mis ei peaks silmas lihtsalt väga kiire majanduskasvu taastamist, vaid looks eeldused majanduse pikemaajaliseks arenguks ja ümberstruktureerimiseks.

On ju selge, et odav tööjõud ei ole enam Eesti konkurentsieelis. Minu meelest on see hea. Eesti inimene peabki korraliku töö eest saama väärilist tasu.

Selles võtmes võib olla määrav hoopis hariduspoliitika, tervikuna aga elukeskkonna kvaliteet. Ma loodan, et suudetakse luua eeldused eksportivate ettevõtete kasvuks. Meil on õige palju näiteid targa majanduse edulugude kohta. Valitsuse poliitika kujundajad võiksid rääkida

inimestega, kes töötavad kõrgtehnoloogilisi lahendusi eksportivates ettevõtetes. Olen nendega rääkinud, mistõttu tean nende muresid ja ootusi.

Mida peaksid inimesed arvestama praeguses majanduslanguse ehk -surutise olukorras?

Eestis läks palju laenuraha ilmselgelt mittetootlikesse sektoritesse ja kinnisvaramulli lõhkemine ilmestab seda väga piltlikult. See tähendab, et me oleme elanud mõnda aega üle oma jõu ja nüüd jõudis kätte see piir, kust alates enam vanaviisi edasi ei saa.

Heldur Meerits kirjeldas hiljaaegu seda väga selgelt Eesti Päevalehe arvamusoos: viimaste aastate üle 10protsendiline majanduskasv oli sel kujul ebanormaalne ning Eesti on naasmas majanduse arengu sellesse rütmi, kus elab valdav osa teisi Euroopa riike.

Kardetavasti pole niinimetatud põhi veel käes, kõik võimalikud halvad uudised pole veel meieni jõudnud. Seepärast võib juhtuda, et võime sel aastal näha ka miinusemärgiga kvartalikasvu, kuid seda ei maksa üle dramatiseerida.

Kas inimesed peaksid hakkama rohkem raha kokku hoidma, ning kui jah, siis eeskätt mille arvelt?

Minu sissetulekuga inimesel on kindlasti keeruline täpselt aduda neid raskusi, millega peab toime tulema näiteks keskmist palka teeniv üksik-ema. Asjatundjate üldine soovitus aga ütleb, et tuleks oma vajadusi ja võimalusi kaine pilguga hinnata ning edasi lükata need kulud, mida on võimalik edasi lükata.

Tervise ja eneseharimise valdkonnad jäta kindlasti kulude "külmutamise" programmist välja. Aga soojamaa puhkusele või näiteks uue televiisori ostmine võiks oodata majanduslikult kindlaid aegu. Eriti juhul, kui mängu tuleb laenu raha.

Kindlasti peaksid kõik mõistma, et keeruliste probleemide ravim ei ole SMS-laen, mis sageli ilmestab seda muretut mentaliteeti, millega nii mõnigi inimene on suhtunud liigsesse laenuvõtmisse ja seega üle jõu elamisse.

Ent see kõik vaid süvendab probleeme ja kisub inimesi laenuauku, kust välja pääsemise hind saab minna ainult kõrgemaks. Niisiis, palun ärge võtke SMS-laenu. Kui tunnete end olevat ummikus, minge oma pank ja pidage seal nõu. Riigilt aga ootan kiiralaenude keskkonna korrastamist, mille vajalikkus on ilmselge.

Kas teie arvates on tegu majanduslanguse või lühiajalise surutisega?

Siiani, selle intervjuu andmise hetkeni, saame rääkida majanduse kasvutempo aeglustumisest, mitte aga majanduslangusest. Ma pole majandusinimene ega hakka seetõttu spekuleerima edasiste sündmuste arvnäitajate osas, kuid majandusloogika järgi tuleb pärast langust alati tõus ning suure tõenäosusega tuleb kasvutempo rahulikum, kui oleme siiani harjunud.

Kas nüüd on jõudnud kätte see aeg, mil inimesed peaksid oma muruks külvatud kartulimaasse uuesti vaod ajama? Kas teie kasvatate oma Ärma talus kartuleid või köögivilja?

Eks see oma peenral kartuli kasvatamine ole ju ka kuludega seotud - aeg, energia, raha. Igaüks võiks kalkuleerida, kas kasulik on ise kartulimaad pidada või osta vajalik talvekartul

naabrimehelt või näiteks turult. Minu peres kartulit väga palju ei sööda ja seepärast poleks ka nende kasvatamine ilmselt otstarbekas.

Kas riik teeb õigesti säästueelarvet koostades? Kuidas riik saaks raha kokku hoida, millest peaks loobuma ja mille pealt ei tohiks mitte ühelgi juhul raha kokku hoida?

Kindlasti ei taha keegi odavriiki, kus igaüks meist peaks ise oma murtud jalga lappima, oma lapsele füüsikat õpetama või koduni viivat sõiduteed ehitama. Riikliku säästupoliitika puhul tuleb minu hinnangul väga tähelepanelikult vaadata, kuidas ja kuhu meie ühist raha investeeritakse.

Ühe lauaga löömine, mehhaanilised kärped või eelarvete külmutamine kõikjal ei ole aga mõtestatud tegevus, vaid tulekahju kustutamine. Praegu on päris soodne hetk selleks, et põhjalikult läbi analüüsida oma tegevus ning leida üles need kohad, kus säästmine on põhjendatud ja kus mitte.

Kas olete lõplikult loobunud plaanist kujundada Keila-Joale tulevane presidendi residents? Nii vaesed me ju ka ei ole, et riik lähiaastail midagi ei suuda ehitada.

Presidendi kantselei on tõesti praegu pingelise eelarve tõttu loobunud riigipeale residentsi rajamisest. Otsuse konkreetse riigivara, käesoleval juhul Keila-Joa lossi võimaliku müümise kohta teeb valitsus.

Kas teil on mõnikord tunne, et presidendi käed jäävad lühikeseks? Et teate, mida ja kuidas tuleks teha, aga ei saa seda ellu viia?

Seda, kui palju annab seadus presidendile võimu, teadsin juba ametisse kandideerides. Pigem annavad põhiseadusega pandud piirid lisaenergiat jõuda minu meelest õige ja vajaliku tulemuseni nende piiride raamides.

Kas olete teinud kokkuhoiule mõeldes muudatusi oma reisiplaanides?

Praegu ma ei tea, et ükski aasta teise poolde kavandatud ametlik sõit rahapuudusel ära jääks. Ses suhtes oleme oma võimalusi päris hästi planeerinud. Küll aga on selge, et kui täiendavalt peaks tekkima ootamatu vajadus kuhugi sõita, siis võib minna keeruliseks.

Mida arvate reformidest, mis kulgevad maalt vaadates sarnase mustriga - vähem valdu, vähem metskondi, vähem postkontoreid, vähem külapoode jne? Kas maaelus ainult efektiivsust taga ajades ei jõua see lõpuks Jüri Mõisa kuulsa üleskutseni, et tulgegi kõik Tallinna?

Ma ei ole mitte kunagi, mitte kedagi ega kordagi Tallinna elama kutsunud! Vastupidi, ma julgustan inimesi rajama oma kodu väljapoole Tallinna ja arvan, et juba lähiaastail hakkavad inimesed Tallinnast tagasi maale ja väiksematesse linnadesse kolima.

Haldusreformi puhul on minu arvamus väga selge: meil on praegu ebaratsionaalselt palju omavalitsusi. See vajab muutmist, sest on vale, kui riigile ausalt makse maksvad inimesed ei saa omavalitsusest võrdselt head avalikku teenust.

Haldusreformi võtmeküsimus ei ole raha kokkuhoid. Küsimus on teenuste kvaliteedis, mida omavalitsused oma elanikele pakuvad. Olen nõus riigikontrolör Mihkel Oviiriga, kes hiljaaegu kirjutas, et paljud omavalitsused ei tule nõutaval tasemel toime kõigi seadustega ette nähtud kohustuste täitmisega.

Maal elav laps ei tohi saada viletsamat haridust vaid põhjusel, et ta elab maal, et tema väikekoolis ei ole õpetajaid ega kaasaegseid õppevahendeid.

Mina toetan omavalitsuste vabatahtlikku liitumist. Kui see aga takerdub, siis varem või hiljem jõuame piirini, kus riik peab ennast kehtestama. Kutsun eelkõige vallaelanikke endid liitumises kasu nägema ja seda toetama. Ma prognoosin, et inimesed ise hakkavad vallajuhtidelt aru pärima ja liitumist nõudma.

Poodide ja postkontorite küsimus on veidi keerulisem. Siin ei tehta mingeid reforme, vaid talitatakse karmi majandusloogika järgi. Eesti Post on minu teada lubanud kindlustada, et kõik vajalikud ja senised postiteenused jõuavad elanikeni endisel kujul.

Omavalitsustel tuleb tulevikku kavandades silmas pidada, et Eestis ei ole sunnismaisust ning riik ei hakka inimesi kuhugi vägisi elama suunama.

Leppida tuleb ka sellega, et linnad jäävad tõmbekeskusteks, aga mitte tingimata kõik linnad. Kasvavad need omavalitsused, kes suudavad luua inimestele atraktiivse elukeskkonna ning normaalsed tingimused ettevõtluseks.

Mis on teie põhisõnum Eesti rahvale seekordseks võidupühaks?

Meil tuleb igal juhul ja tingimusteta kaitsta Eesti iseseisvust, rahva vabadust ja meie demokraatlikku riigikorda, tegemata selle arvelt mingeid mugavusest või optimaalsusest lähtuvaid ekslikke kompromisse. See on põhiline.

Olete varem öelnud, et eestlastel kui võitjatel võiks jätkuda oma riigis rohkem võitja suuremeelsust. Paraku ümbritsev õhustik ei tundu viimase aasta jooksul seda suuremeelsust kuigi palju näitavat. Kas kardate, et Eestile on tekkimas väikese tageda riigi maine?

Mulle küll ei meenu, et Eesti oleks viimase aasta jooksul rahvusvaheliselt midagi kurja või tagedat teinud. Minu jaoks vastab teie küsimusele kõige tabavamalt Eesti käimasoleva juubeliaasta hüüdlause "Ühiselt ehitatud tulevik".

Eesti sees ootan jätkuvalt poliitilise kultuuri paranemist ja valmisolekut eelistada alati üldiseid huve kildkondlikele.

Kuidas teile meeldib sүgiseks Vabaduse väljakule pүstitatava ristikujulise samba kavand?

Esteetilised eelistused on erinevad ning "ilus - kole", "sobib - ei sobi" vaidlus võibki nii kestma jääda. Jään selle juurde, mida olen varem öelnud intervjuudes ning ka näiteks Vabadussõja mälestusmärgi vastu sõna võtnud inimestele: Eesti vabaduse eest langenud väärivad mälestusmärki ja hetkel on selle kava elluviimisel järgitud rahvaesinduse tahet ning oleks aeg see asi lõpuks ära teha.

Edward Lucas väidab, et Venemaa ja Lääne - ehk siis ka meie - vahel juba käib uus külm sõda. Kas tunnete külma sõja hingust Peipsi järve kohal?

Venemaa ja Lääne suhted on tõesti viimastel aastatel muutunud keerulisemaks ning sellel on mitmeid põhjusi, mille analüüs läheks liiga pikale.

Külma hingust ma ei tunne, sest oleme ise tublid ning Eestil on tugevad ja usaldusväärsed liitlased. Ka Venemaaga kujunevad Eestil ajal jooksul välja normaalsed, pigem riikidevahelistele lepingutele kui emotsioonidele rajanevad suhted. Selleks kulub vaid aega.

Mida ütlete väite kohta, et Lissaboni lepingu heakskiitmine Riigikogus on Eesti iseseisvuse loovutamine Euroopa Liidule?

Me oleme loovutanud killukesi oma iseseisvusest ÜRO-le, NATO-le, Euroopa Liidule, WTO-le, aga ka riikidevaheliste konventsioonidega ühinedes kõigele sellele, mida nimetatakse rahvusvahelises elus osalemiseks ja oma huvide kaitsmiseks globaliseeruvast maailmast.

Muide, ma pole kuulnud seda küsimust NATO kontekstis, et kas ja kuidas on Eesti loovutanud oma iseseisvust. Ometi teame, et vastavalt NATO lepingu artiklile nr 5 läheb Eesti sõtta, kui NATO sellise otsuse vastu võtab.

Ma ei kujuta ette omaette ja üksi, vaid enda tehtud reeglite järgi talitavat riiki. Endasse sulgumine, mõttevahetuse lämmatamine ja valed otsused 1930ndatel aitasid kaasa Eestit tabanud katastroofile.

lirimaa äsjane "ei" Lissaboni lepingule on tekitanud uue olukorra ja edasised lahendused

eeldavad põhjalikku analüüsi. Olen jätkuvalt seisukohal, et arenev Euroopa vajab globaalses konkurentsivõimeliseks reforme.

Link originaalartiklile [Maalehes](#) .